

TAMÁS KINCSE
Huszonkilenc nap

Tata 1.

Már se lova, se szekere, veszi a fejszét, lódul a mezőre. Sok föld tartozik a felügyelete alá, szántók, kaszálók, a régen befelé kötött házasságok szanaszét öröklött vagyona. Úgyhogy mindig más irányba indul.

Nem szól semmit reggel, hogy hová. Lassan halad, nem megy messzire, csak Homoródba. A Felső Sós-kút utcán be, el a patak mellett, át a hídon. Rögtonn a falu vége. A második világháborúban gránát robbant a közelében, a lábába, hasfalába repesz fúródott, kórházba került, onnan szerelt le. Teljesen elvesztette a hallását a bal fülére. Gesztusokból olvassa a falusiak köszönését.

– *Istenágyameg!* – köszön, ahogy az unitárius.

Ha valamit kérdeznek, azt válaszol, amit akar. Ami éppen a fejében forog.

Szegrétjiben megáll, megnézi a pityókát, mennyi rajta a bogár, s hogy a patak szakított-e a földből a tavaszi árban. Ballag a füves úton felfelé, a veteményekben görnyedő komák. Felegyenesednek, intenek. Nem kiáltanak rá, hogy merre, hová. Tudja mindenki, hogy övé fent a hosszú földcsík a patak mellett, és azt is, hogy nem hall jól. Mama kiabálva beszél, sokkal az öreg után is. Most nem. Betegségében nem emeli a hangját, mintha tatához beszélne.

A hosszú földterület az erdő és a patak között húzódik, a vége beszűkül, mint a hal farka. A patak túloldalán a főút, ami Lövétére, Szentegyházára vezet. A Homoród innenső oldalán fennebb az utolsó veteményesek nyílnak, az árterület kedvező talajú. A fentiekkel életem át folyt a harc. A régen a területünkön út vezetett át, amelyet dédapám állítólag kukoricában kifizetett. Nagyapám minden évben a halfarok részen, ahol az erdő a patakka találkozik, félméteres árkot ás, hogy a sarjút ne tapodtassák le szekérrel. A felsők pedig ágakat vagdosnak, feltöltik, hogy át tudjanak rajta szekerezni. Nemrég hidat építettek a patakon át, most onnan a bejárat, nem tapodnak egy ideje.

Homoródban vetemény: hagyma, murok, káposzta, takarmányrépa, pityóka és gabona, kétféle. Minden fér. Kaszáló is, az erdő alatti virágos fűben számóca-rengeteg. Az erdő vegyes lombhullató és ültetett er-

dei fenyő, a fenyőben pityókaszedéskor katonásan állnak az őzlábak. Gyümölcsfák tarkítják a megkapált veteménysorokat, eperalma, citromalma, körtefák, fennebb vackor. A termés az útról jól látszik, gyakran zsáknyi gyümölcs tűnik el a fákról. A cigányok nyár végén dézsmálják a veteményt, a halászok, halászó gyerekek úgyszintén. Pityókaszedés után a tallózók megpakolják a szekereket gyümölcs-csel, viszik keresztül a vízen. Távolság a falutól, ilyen helyekkel sok a baj. Vaddisznó, őz, medve is bejár, kukoricát nem lehet veteményezni. A talaj palakövel gazdagon meghintve. Amikor nagyapám kézre vette az öröklött területet, tizenkét bivalyszekér palakövet hordtak le a patakba. Így is kocogott a kapa kifent éle a répában, pityókában, amit évről évre felváltva, hol a laposba, hol az oldalba ültettek. Tavaszi szántáskor nagyapám bivalyokat gyúrt a patak menti vakondtúrás sarából, hogy az unokáknak örömet szerezzen.

Itt is mossa a víz a martot, le-leszakít a területből. Nagyapám nekilát kivágni egy fűzfát, hogy a patakba döntve a sodrást másfelé terelje. Nem gondolkodik azon, hogy a patak a Román Vizekhez tartozik. Az ő földjét önti el, amikor árad, mossa el, ahol kanyarodik, mióta világ a világ. A felső szomszédokkal is haragban az út miatt. Arról a sok véka kukoricáról már nem tud senki, a szomszéd régebben fenyegette, hogy tatát a patakba dobja, ha nem enged utat felfelé. Hogy ott mindig út volt. Nagyapám, mint a bivaly, nem felejt.

Elfárad, a szíve nem bírja. Ritmuszavar tör rá, leül, várja, hogy elmúljon. A félig vágott fát otthagyja, nem bírja tovább.

Mamát délutánra a szívbaj üldözi, míg az etetés, moslék- és rendcsinálás futamában örvénylik. Aztán tata estére hazajön, néha fejszével, máskor anélkül. Mamát így sem éri nyugodt álom. Tata a vége felé már nemcsak a saját fáját vágja, hanem mindent, ami az útjába kerül. Szól az erdész mamának, hogy nem jó. A sajátunkat is vágja, persze. Nem éli túl a nagy szilvafa, aminek árnyékában meleg pünkösdkön olyan jó volt a tyúkhúsleves.

Kőkorszak

Hat óra előtt kelek, korán feküdtem. Tudom, hogy a Baróti erdőn túl anyám is ébren van már, és súrolja nagyamamam zsidbadt tagjait.

Nagyamamam nyolcvanegy. Egyedül a magas vérnyomásáról tudunk eddig. Nagyapám halála után

Részletek a szerző készülő regényéből

ellátta a csökkentett állatállományt, kezelte a földeket. Sokat ment, sokat cipelt. Falun nincs megállás. Számptalan dolgot képes volt elvégezni egy nap leforgása alatt.

Nagyapámmal agyi érzékület végzett, nagymamára a rák jutott. Étélük a két kezük közül került ki. Sokat voltak napon, szabad ég alatt. Madárfüttyben gyalogoltak ki a mezőre kapával, gereblyével a vállukon. Nem szívtak benzingőzt. Hagyományuk és elveik voltak. A kutyát nem engedték ránk lihegni, nehogy férget kapjunk.

Az orvosok szerint jó lenne ismerni az elsődleges beteg szervet, már csak anyám miatt is. Nem tudjuk meg azonban, a rák honnan indult. Csak a csontáttétet tudjuk. Anyám hiszi pedig, hogy a rák örökletes. Vagy a hajlam. És fél is tőle. De ha jól sejtem, nagymamám ápolását tekinti utolsó nagy feladatának. Súrolja, forgatja, hajtogatja egész nap. És főz és főz. Amit mama csak kíván.

A családi disznóvágások és ünnepi sütések korszaka véget ért. Őszi hálaadáskor jött ki az utolsó mákos kalács a kemencéből. Anyám emlegetheti majd, milyen nehéz volt mamának a kenyeret dagasztani, s hogy nem volt képes közülnk senki megtanulni. Még ő sem.

Decemberben, disznóvágáskor látjuk egymást a legtöbben. Nagynéném ül a nyári konyhai ágyon. Nem sok hely marad mellette, betölti egészen. Keveset maradok a konyhában. Nem szeretem a kérdéseit. Azt kérdi, van-e rajtam harisnya a nadrág alatt. A megállapításait sem. Szerinte sovány vagyok, az étrendem pedig nem jó, ellentmond a hagyománynak. Pár év múlva úgy fogsz kinézni, mint egy szem aszalt szilva, mondja. Meglátod, teszi hozzá bólogatva.

Hazafelé

Az országba érve beömlik minden a telefonomba. Legfontosabbat a volánál olvasom:

„Szia, Csíkban vagyok ma, esetleg holnap, de nem is tudom, hogy lesz. Mozdulatra van nagy fájdalom mamának, azt gondolom, nem is szabadna mozdítani már, de nem tudja az ágytáiban, ágyban elvégezni semmi dolgát. Evett a tegnapi, most Viola és Dezső van ott, Csilla az este velünk visszajött. Mamával elszavaltattam egy verset, amit fiatalasszony korában szavalt a templomban, a gyógyításról szól. Bibliai történet. Felvettem videóra, majd felteszem a Családiba. Sírt a tegnapi. Csak egy kicsit is nagyon szeretne meggyógyulni! Megnyomja magát, teljesen elzsib-

badva állandóan, lábait nem tudja mozgatni, csak a két karját, nem találja a helyét, hogy pihenjen is kicsit. Altatót adtam az este, még nem tudom, hogy aludt. Nagyon kegyetlen az élet hozzá! Vigyázatok magatokra, sok sikert, minden jót, puszi.”

Ez eddig kimaradt. Nem szólok anyámnak, hogy éppen ködben, egyedül utazom Kolozsvárra. Holnap haza, vasárnap hozzájuk. A gyerekek hétfőnél előbb nem érkeznek. Pesten metróznak az apjukkal. Elfáradtam. Intenzív út volt. Csendre van szükségem. És mamát akarom látni.

Telefonon majd' egy hete beszélünk. Mamával utoljára indulásunk előtt két szót, épp hogy jó utat kíván. Fáradt, rosszkedvű. Estére mindig az. Január másodikán hallom hosszabban. Elmesélem a szilveszter éjszakát a kutyákkal. Anyám visszaveszi a telefont, amit addig nagymamám füléhez tartott. Felszabadultan mondja, hogy egész nap nem mosolygott rá mama egyszer sem, nekem végig, míg telefonáltunk. Hála anyám hangjában.

De ezek rövidke pillanatok a napból. Az ő napjuk kegyetlenül hosszú huszonnégy órából áll. Vasárnap velük leszek, hogy lássam, hogyan telnek ezek az órák. Nem tudok hosszasan beteg mellett lakni. Ebben csak anyám képes élni, ő elhivatott. Nem merek arra gondolni, mi lesz, ha rám kerül a sor. Főleg apámmal, akit percig sem aggaszt az egészsége. Számptalanszor megpróbálta abbahagyni az ivást. Mindig a cigarettával együtt. Olyankor nyugtatót szed, öszszevissza eszik, és rosszabb, mint egy gyerek. Mielőtt abbahagyná, jól kiviseli magát, mintha egyetlen hivatása lenne az életben, hogy anyámat büntesse.

Apám egy hetet tölt Almáson a téli vakációban. Napi három-négy pálinka és egy liter bor a hivatalos porciója. Az előszobában cigarettázhat. Anyámnak őt is ki kell szolgálnia, mert mamát segít emelni, forgatni. Apám fát hoz be, szénát vet a juhoknak.

A negyedik napon előáll. Neki van egy kérdése. Nem kellene-e mégis megmondani mamának, hogy milyen beteg, és hogy ebbe bele fog halni. Anyám megsértődik, és keményen letácsolja. Apám ezután csak iszik és hallgat, és bizonyára várja a vasárnapot, amikor mennie kell haza, mert hétfőn iskola. Meghatja a dráma, szükségtelen, hogy ő itt most parádézson részegen. Nagymamám nyolcvanegyedik születésnapján kómásan szedték föl a vértócsájából, addig ivott.

Vasárnap hazautazik Csíkba. Most jól van. Örül, hogy egyedül lehet a lakásban, és kedve szerint ihat.

Homoródalmás

Eperfánk is volt. Szarkát, verebet parittyáztunk róla Dezsővel. Nagybátyámban sincs sok rend. A portánkon, az övén is csupa hasznavehetetlen holmi. Hogy még jó lesz az valamire. Anyám sem örökölte nagyanyám rendszeretét. De meg van győződve róla: a generációk közti különbség csak ő és gyermekei között jelentkezik. Igaz, Almáson a rend felszín. Az összetört tányér a garázst és a szomszéd csűrjét elválasztó szűk folyosón vágta el a talpam. Szerettünk mezít-láb járni. Szerettünk olyan zugokban mászkálni, ahová ők, felnőttek nem férnek be.

A szomszéd csűrje vet árnyékot az udvarunkra, meg egy terebélyes szilvafa. Kis, kerek szilvákat termett. A ludak este a kapu előtt gágogtak hangosan, hogy az udvarra érve azonnal le akarják nyelni a napi szilvahullást. Amikor igazán hullani kezdett, pokrócot terítettünk alá, leráztuk.

A szilvafa alatt sós vizű kút. A bivalyok megálltak inni, a nyári szürkület ott találta őket komótosan szürcsölve. Sorban jöttek, sorban ittak. Kati, Sári és Mariska. Aztán mentek a pajtába, mindenik a helyére. Kaput kellett nyitni nekik. Ha csukott kapuval, pajtaajtóval találkoztak, belökték. Sokat tanultam a bivalyoktól.

Dédnagyanyám mindig óva intett a kúttól. „A béka belehúz”, fenyegetett. A kút mögül a szilvafa mögé lehetett kerülni, onnan egy méter, kettő a folyosó.

Ott kezdődik, ahol a férfiak megállnak vizelni, a garázs sarkánál. Nyirkos, mohás és ammóniaszagú. Mégis továbbmentünk. Kutattunk, kerestünk. Negyedmagammal gyermekeskedtem: bátyám, Csilla, Viola és én. Egymást követő években születünk, olyanok voltunk, mint az orgonásipok.

Nyári vakációban együtt jártuk a zugokat. A garázs mögött disznópajta zárja a folyosót, ami a trágyadombra vezet ki. A ganédombról jól ráláttunk a szomszéd kertekre, a Nagy Mál fenyvesére, körbe a dombokra.

Szerettünk a csűrökben csüngen, a kertben fára mászni, pincékben, padlásokon kajtatni. Mindent szerettünk csinálni, amit nem kellett, ami nem munka volt.

Vittek a mezőre dolgozni. Reggel kilenckor indulunk. Tata befogta a bivalyokat, később a lovakat, vagy kifent három-négy kapát, és indulni kellett. Nem mondta, hova, csak ha kérdezte valaki. Mama igyekezett előre megtudakolni, egyeztetni. Időjárástól függően minden évben ugyanaz a munkamenet. Szántás, vetés, ültetés, gyomlálás, kapálás. Amikor a vetemény túlnövi a gyomot, beköszönt a szénacsinálás, aztán aratás és sarjú.

Tata tudta, mi a munka rendje. Nagyon tudta. Mi, gyerekek mamára haragudtunk, benne láttuk a zsarnokot. Pedig ő csak a zsarnok szava volt. A zsarnok nem beszélt. Végezte a dolgát. Hitte, hogy az ő dolga mindenki dolga.

Mama, fiatalkori ereje teljében néha kimentette anyámat, hogy otthon maradjon mint leány. Nehéz a mezei munka. Mama érezte, hogy másnak más dolga lehet. Nagyapám nem engedte anyámat férjhez menni,

amíg az egyetemet el nem végezte. Amíg férjhez nem ment, nem engedte a szomszéd faluba bálba.

Tata nagy mulati ember volt. Klarinéton játszott kotta nélkül, amatőr színházi előadásokban szerepelt a kultúrotthonban. Lakodalmakkor szószóló, ünnepeken, temetésen fúvószenekari tag. Ilyenkor ivott néhány sört, és vásárolt egy pakk szimpla Carpařit. Nem vette le tudóré. Ha berúgott, ő volt a megtestesült búbáj és bocsánatkérés. Kicsi feleségem, kicsi leányom, ne haragudjatok, mondogatta, simogatta az arcukat. Nem lehetett rá haragudni. Énekelt, vitt magával mindenkit. Ő adta a hangot a buszban a zenekari vagy egyházi találkozóról hazatérő csapatnak.

Tudta, hogy a munka hangját is neki kell adnia. Csakhogy mindenki másnak kényszer volt. Anyám, nagyanyám csinálta hűségéből, apám és mi, gyerekek muszájból. Inkább lettünk volna strandon, gombával teli erdőben, a házi olvasmány mellett, labda mellett. Csak mellette nem. A legyek csíptek, a nap égetett, az eső közeledett. Hamar, amíg el nem ázik, össze-szedni a rendet. Olyan is volt, hogy elázott, meg mi is alaposan. Másnap elterítettük, hogy száradjon. Forgott velünk a kerék körbe-körbe, forgatta mama és tata.

Öreg pár (részlet, 1981)

Majmoktól lettünk, mondja az unitárius, aki már darwinista, mert egy az Isten, s az se biztos. Látszik.

Tata 2.

Nagyapám augusztusban halt meg. A temetésén végig zuhog az eső. Gumicsizmában indulok a temetőbe, amely domboldalon fekszik. Néznek nagyon, amikor az autó mellett felhúzom. Nem bánom meg, térdig sárosan ereszkedik be a fekete sereg, miután vége. Egyedül érkezem, sem gyerekek, sem Haik nem jönnek velem.

Az utolsó napokig intette: az ajtót, az ajtót. Nem ment örömmel. Maradni akart. A fúvószenekar, amelynek fiatal korától tagja volt, hosszasan búcsúztatja.

Reggel ötkor kelt, ivott egy pohár pálinkát, evett kis süteményt, s azzal kilencig a pajta és a csűr körül végezte a bajait. Jól. Jól aludt. Este tíz órától hajnali hasadásig. Szépen élt. Egy baja volt: fázott. A megyei kórházba, a dombra zarándokoltunk eleget. Sokszor annak is örültünk, hogy hazavihetjük még. Tata nem

adta fel. Soká ment, nyolcvankilenc évet élt. Az utolsó három év volt bajosabb vele. Eladták alóla a lovat, sorba mind a kettőt. Többször leesett a szekérről. Csik-szereda, kórház.

A konyhai ágyon hevert három évig. Szerettem a nyári konyhai ágyat, annak a kályha felőli sarkát. Gyerekként ott talált reggel kilenc órakor a gőzölgő puliszka. Zengve kopogott az udvar, ahogy közben tata a kaszát verte, a csűr tetejéről visszhangzott.

Milán fiam nem hajlandó bent enni. A szilvafa lejött a földre, rönkökre szabdalva most asztalként, székként szolgál. A fiam azon eszik. Anyámmal ketten hordjuk ki az ételt, mint a királynak.

Amikor belépek a konyhába, tata inti az ágyból: „csukd az ajtót!” Fekszik és fázik. Nem megyek már szívesen a konyhába. Tudom, mindjárt jön a fáradt, legyintéssé satnyult jelzés: csukjam. Elfoglalta a kályhám, elvette a konyhám. Örülök, amikor vége.

Mama egyedül marad a nagy kőházban. „Már ti sem jöttök soha, ti sem telefonáltok”, panaszozza. Egyre ritkábban.

Hollókó (részlet, 1974)